

AKTUELLA RÄTTSFALL

Avsikten med avsnittet är att ge en översikt över nyare praxis som kan vara av intresse ur såväl ett nationellt som ett internationellt perspektiv. I detta nummer behandlas två nya avgöranden från Högsta domstolen samt ett från Hovrätten för Västra Sverige med betydelse för insolvensrättsliga frågor. Verksjurist Olof Dabnell, Kronofogdemyndigheten, kommenterar HD:s avgöranden och Marie Karlsson Tuula kommenterar hovrättsavgörandet.

Högsta domstolens beslut den 19 december 2017 - förrättningskostnader

Ett skepp förtöjdes sommaren 2015 olovligen på ett bolags (Bolaget) fastighet i Nacka. Bolaget ansökte om särskild handräckning hos Kronofogdemyndigheten för avlägsnande av skeppet och framställde även yrkande om interimistiskt beslut. Som skäl för yrkandet om interimistiskt beslut åberopades att det framkommit att skeppet läckte diesel.

Kronofogdemyndigheten, som ansåg att Bolaget hade gjort sannolikt att den sökta åtgärden inte kunde vänta, förpliktade genom beslut den 13 juli 2015 skeppets ägare att genast avlägsna skeppet från Bolagets fastighet.

Någon frivillig flytt av skeppet skedde inte. Kronofogdemyndigheten lät därför genom verkställighet den 17 juli 2015 forsla bort skeppet och därefter – med ägarens godkännande – skrota skeppet. På grund av detta uppkom förrättningskostnader med 54 000 kr för bogsering och med 453 800 kr för efterföljande hantering, demontering och skrotning. Kronofogdemyndigheten och Bolaget hade inte kontakt inför beslutet att skrota fartyget.

SAKFRÅGAN

Frågan i HD kom att gälla om sökanden ansvarade för skrotningskostnaden om 453 800 kr.

REGLER RÖRANDE VERKSTÄLLIGHET

HD inledde med att beskriva regelverket vid verkställighet av handräckning och angav bland annat följande. För annan verkställighet gäller bestämmelserna i 16 kap. 11–12 a §§ UB. Av 16 kap. 12 § andra stycket framgår att 6 §, som gäller vid avhysning och avlägsnande, ska tillämpas beträffande genomförandet av verkställigheten. Enligt 16 kap. 6 § första stycket UB ska Kronofogdemyndigheten vid behov ombesörja transport av egendom som ska bortföras, hyra utrymme för förvaring av egendomen och vidta andra liknande åtgärder som föranleds av verkställigheten. Parterna ska underrättas innan åtgärder vidtas, om det kan ha betydelse för dem (16 kap. 6 § andra stycket). Skäl att underrätta parterna kan vara att det är fråga om kostnadskrävande åtgärder som inte är helt nödvändiga (se Torkel Gregow, Utsökningsrätt, 4 uppl. 2012, s. 378).

REGLER RÖRANDE FÖRRÄTTNINGSKOSTNADER

Därefter gick HD in på reglerna för uttagande av förrättningskostnader och angav bland annat följande. Förrättningskostnaderna ska som regel tas ut av svaranden och får enligt 17 kap. 8 § UB genast utsökas hos denne. Enligt 17 kap. 2 § UB svarar sökanden, som huvudregel, mot staten för kostnaderna. I 17 kap. 3 § UB anges kostnader som sökanden inte ansvarar för. Ersättning för förrättningskostnaderna i ett utsökningsmål tas ut bl.a. i form av särskild avgift, se 2 § förordningen (1992:1094) om avgifter vid Kronofogdemyndigheten. I 13 § första stycket förordningen (1992:1094) om avgifter vid Kronofogdemyndigheten anges att Kronofogdemyndigheten får ta ut särskild avgift när det uppkommer särskild kostnad för staten för en åtgärd i målet. Avgiften får enligt andra stycket jämkas av Kronofogdemyndigheten, om kostnaden är större än vad som var behövligt, och avgift får inte tas ut för en åtgärd som var onödig.

FÖRARBETSUTTALANDEN

HD går därefter in på vad som anges i förarbetena beträffande förfarandet vid verkställigheten och anger bland annat följande. I förarbetena till 16 kap. 6 § utsökningsbalken anges att egendomen ska tas om hand på ett lämpligt sätt vid verkställigheten. Verkställigheten anses inte avslutad innan detta har skett. Utgångspunkten är att det är svaranden som ska betala kostnaderna för de åtgärder som vidtas. Om svaranden i något fall inte vill behålla sin egendom och den bedöms sakna ekonomiskt värde kan den med svarandens medgivande transporteras till en avstjälningsplats. Om medgivande inte ges eller egendomen bedöms ha ett värde som kan täcka förvaringskostnaderna bör den däremot magasineras. (Se prop. 1980/81:8 s. 784 ff.). Beträffande kostnadsansvaret anges att sökanden ansvarar för omhändertagandet och transport av egendomen till ny lägenhet eller annat förvaringsutrymme, men däremot inte för förvaringskostnaden. HD uttalar sedan att förarbetsuttalandet fick genomslag i lagtexten när det gäller begränsningen av sökandens ansvar för förvaringskostnaden när det gäller avhysning. HD uttalar därefter att ” Bestämmelsen i 17 kap. 3 § tredje stycket utsökningsbalken klargör när verkställigheten i förhållande till sökanden ska anses avslutad vid avhysning (och numera även avlägsnande). Bestämmelsen kan inte tolkas motsatsvis beträffande vad som gäller vid verkställighet enligt 16 kap. 11–12 a §§. Även vid sådan verkställighet bör sökandens ansvar omfatta endast åtgärder som kan anses ingå i verkställigheten i förhållande till just sökanden. Förarbetsuttalandena avseende 16 kap. 6 § ger stöd för det.”

SÖKANDENS ANSVAR FÖR DE AKTUELLA KOSTNADERNA

HD sammanfattar att svaranden ansvarar även för sådana kostnader som uppkommer när Kronofogdemyndigheten, med dennes samtycke, vidtar andra åtgärder med egendomen än sådana som direkt framgår av 16 kap. 6 § första stycket UB. HD anser däremot att kostnadsansvaret för sökanden inte bör sträcka sig längre än till att omfatta åtgärder som tydligt ryms inom ordalydelsen av bestäm-

melsen. Kostnader hänförliga till andra åtgärder bör sökanden inte ansvara för, men HD anger att saken kan komma i ett annat läge om sökanden i något fall bär det miljörettsliga ansvaret för slutlig hantering av egendomen. HD anser därför att skrotningen av skeppet får - i förhållande till Bolaget - anses ligga utanför verkställigheten. Kostnaderna för skrotningen är alltså sådana som sökanden normalt inte ska svara för och inget tyder på att Bolaget haft ett miljörettsligt ansvar för den slutliga hanteringen av skeppet. HD anser därför att Bolaget mot denna bakgrund inte bör åläggas ett ansvar för kostnaden för skrotningen.

Högsta domstolens beslut den 12 februari 2018 – utmätningsordningen och proportionalitet.

JO och MTO ägde fastigheten X 1:108 med hälften vardera. Fastigheten utgjorde deras gemensamma bostad. Kronofogdemyndigheten beslutade den 3 maj 2016 om utmätning av JO:s andel i fastigheten. Utmätningen skedde för betalning av skatteskulder på 142 510 kr. Kronofogdemyndigheten uppskattade värdet på fastigheten till 3 150 000 kr. Övervärdet på JO:s andel i fastigheten skulle vid den uppskattningen uppgå till 148 775 kr.

Kronofogdemyndigheten beslutade därefter om utmätning även i JO:s lön med 9 388 kr i månaden. Beslutet avsåg de ovan angivna skatteskulderna och ytterligare skatteskulder som överlämnats till Kronofogdemyndigheten för verkställighet. Utmätning av fastigheten för de tillkommande skulderna beslutades också. Vid HD:s prövning uppgick utmätningssfordringarna till sammanlagt till drygt 277 000 kr.

SAKFRÅGAN

HD:s prövning avsåg en utmätt bostadsfastighet och aktualiserar då betydelsen av en enskilds rätt till respekt för sitt hem vid den försvarlighetsbedömning som ska göras enligt 4 kap. 3 § första stycket UB respektive den intresseavvägning som ska göras enligt andra stycket i samma lagrum. Bestämmelsen i 4 kap. 3 § UB kallas ofta för utmätningsordningen och reglerar i vilken ordning olika typer av egendom skall tas i anspråk.

SKYDDET FÖR BOSTAD

HD betonar artikel 8 i EKMR som anger rätten till respekt för den enskildes hem. HD anger att artikeln innebär inte bara att hemmet skall tillmätas ett ekonomiskt värde utan också en ett särskilt rättighetsvärde. Det krävs därför starka skäl för att en bostad ska kunna utmätas.

HD berör också Europadomstolens avgörande Rousk./Sverige och uttalar att det kan "sättas i fråga om inte den enskildes rätt till respekt för sitt hem numera – särskilt efter Rousk-avgörandet – kräver visst beaktande vid försvarlighetsbedömningen. Det skulle i så fall betyda att ett mindre överskott inte behöver vara tillräckligt; det förväntade resultatet av utmätningen måste vara av sådan storlek att utmätning av fastigheten framstår som försvarlig i ljuset av gäldenärens (eller tredje mans) intresse av att inte tvingas från sitt hem." I detta sammanhang nämner HD även NJA 2010 s 397 I och II och 2013 s 1241. I 2010 års avgöranden var det fråga om utmätning av fastighet och utmätning av fastighet har, i fall då det saknats andra utmätningsbara tillgångar, ansetts försvarlig enligt 4 kap. 3 § första stycket UB både när sökandens fordran avsett ett i förhållande till fastighetens värde begränsat belopp (I) och när endast en liten del av sökandens fordran kunde beräknas bli täckt genom utmätningen (II). I 2013 års avgörande var det fråga om intresseavvägning och vilken utmätningsbar egendom som ska tas i anspråk och i det fallet ansågs det inte föreligga tillräckliga skäl att utmäta gäldenärens bostadsfastighet.

INTRESSEAVVÄGNINGEN VID VAL MELLAN FLERA EGENDOMSSLAG

HD berör sedan Kronofogdemyndighetens ställningstagande av den 25 september 2014 rörande utmättningsordningen och proportionalitetsprincipen. Den ordning som myndigheten anser bör gälla som huvudregel vid verkställighet av utmättningsmål ansluter sig HD till, vilket innebär att som regel ska i första hand utmätning ske av kontanta medel, banktillgodohavanden och andra likvida tillgångar som kan lyftas omedelbart. Därefter kommer det i fråga att utmäta gäldenärens lön, fondandelar och aktier och först därefter övrig lös egendom. Först därefter kan fast egendom tas i anspråk.

UTMÄTNING AV LÖN ELLER BOSTAD

I valet mellan löneutmätning och utmätning av bostad pekar HD på att den tid inom vilken fordran kan bli betalad måste beaktas. I det sammanhanget anger HD att en ekonomiskt stark enskild borgenär kan få acceptera en något längre tid innan fordringen blir betald. Samtidigt måste Kronofogdemyndigheten väga in att en långvarig löneutmätning medför risker för borgenären och kan inte borgenärens rätt säkerställas i tillräckligt hög grad kan det inverka på utmättningsordningen.

HD återkommer till myndighetens ställningstagande om utmättningsordningen och berör huvudregeln att om fordran kan bli fullbetald genom utmätning av lön under 12 månaders tid bör inte annan tillgänglig egendom utmätas. HD anser att det är en rimlig utgångspunkt, men som Kronofogdemyndigheten har angett i ställningstagandet måste en bedömning göras i det enskilda fallet. HD pekar också på att en försvarlighetsprövning måste göras och en jämförelse mellan det förväntade överskottet vid en försäljning av utmätt egendom och hur lång tid löneutmätning måste ske för att motsvarande belopp ska komma in.

I det aktuella fallet konstaterar HD att de aktuella skulderna och därefter tillkommande skulderna skulle kunna bli betalda genom en utmätning i lön under en tid av ytterligare ca två år. Samtidigt

innebär en utmätning av fastigheten med efterföljande försäljning olägenheter för såväl gäldenären som hans hustru och Skatteverket som borgenär är en sådan typ av borgenär som kan ha att acceptera viss väntan på att utmätningsförfarandet ska resultera i betalning. Men en utmätning av lön skulle medföra en sammanlagd fördröjning med tre år från det fastigheten utmättes och HD ansåg därför att det var en allt för lång väntetid. Vid den intresseavvägning som ska göras enligt 4 kap. 3 § andra stycket UB kan därför inte gäldenärens fastighet undantas.

KOMMENTAR

En intressant fråga som inte fått sin lösning genom avgörandet är var gränsen går där löneutmätning ska väljas istället för utmätning av fast egendom, d.v.s. hur lång tids löneutmätning ska en borgenär behöva acceptera.

HD:s uttalande om att ett mindre överskott inte behöver vara tillräckligt för att en utmätning av en bostadsfastighet ska anses försvarlig innebär en förändrad inställning om man jämför med de tidigare avgörandena NJA 2010 s 397 I och II som fortfarande får anses vara gällande rätt. Frågan ställdes inte på sin spets i detta avgörande och följaktligen torde det krävas ett nytt ställningstagande genom plenum.

Olof Dahnell

Hovrätten i Västra Sverige B 4741-17

Målet rörde ett åtal om grov oredlighet mot borgenärer och grovt försvärande av konkurs. Utöver detta prövades även frågan om den tilltalade även skulle få näringsförbud.

Åtalet gällde egendom som T G ägde vid tidpunkten för konkursutbrottet och som förtigits för konkursförvaltningen och vid

edgångssammanträdet. Tillgången var inte känd för konkursförvaltningen. Det innebär att undanhållandet av egendomen är straffbart som försvärande av konkurs enligt bestämmelsen i 11 kap. 2 § brottsbalken. Straffbestämmelsen om undanhållande av egendom i 11 kap. 1 § andra stycket brottsbalken är i en situation som denna subsidiär i förhållande till brottet försvärande av konkurs. Straffbestämmelserna ska därför inte tillämpas i konkurrens.

Frågan är om TG är befriad från ansvar enligt 11 kap. 2 § tredje stycket andra ledet brottsbalken. Av bestämmelsen framgår att en gäldenär vid konkurs inte ska dömas till ansvar om denne hade rätt att vägra yttra sig och omständigheterna innebar en skälig ursäkt för honom eller henne. Ansvarsfrihetsregeln infördes i samband med 2005 års ändringar av borgenärsbrotten och motsvarar bestämmelsen i 15 kap. 4 § andra stycket brottsbalken. Av förarbetena framgår att bakgrunden till lagändringen var den utveckling som hade skett i Europadomstolens praxis angående skyddet mot s.k. self-incrimination enligt artikel 6 i Europakonventionen. Det lyftes också fram att Högsta domstolen i rättsfallet NJA 2001 s. 563 hade ogillat ett åtal mot en person som hade lämnat felaktiga uppgifter vid en fakultativ bouppteckningsed i konkurs. I rättsfallet anförde Högsta domstolen att det hade slagits fasts i Europadomstolens praxis att det inte är förenligt med artikel 6 i Europakonventionen att någon under straffansvar åläggs att lämna uppgifter som avslöjar att han eller hon har begått ett brott och som kan användas som bevis i en kommande rättegång mot denne. Det framgår av förarbetena att bedömningen av vad som innebär skälig ursäkt för att förtiga sanningen eller lämna oriktiga uppgifter i stor utsträckning beror på omständigheterna i det enskilda fallet. I anledning av tingsrättens redovisning av innehållet i propositionen ska det dock framhållas att det inte krävs att förtigandet eller den oriktiga uppgiften är utan betydelse för saken. De uttalanden i propositionen som gäller detta tar sikte på ansvarsfrihetsgrunden i 11 kap. 2 § tredje stycket första ledet.¹

¹ Se prop. 2004/05:69 s. 57 f.

En konkursgäldenärs skyldighet att lämna korrekta uppgifter om sina tillgångar och att avlägga bouppteckningsed, liksom bestämmelser som reglerar förfarandet vid edgångssammanträde inför rätten framgår av 6 kap. konkurslagen. Dessa bestämmelser ändrades inte i samband med att den i målet aktuella ansvarsfrihetsgrunden infördes i 11 kap. 2 § brottsbalken. Det medför att en konkursgäldenärs skyldigheter och rättigheter i dessa hänseenden inte, direkt kan jämföras med vad som gäller för ett vittne enligt bestämmelserna i rättegångsbalken.² Det gäller även med beaktande av vad Högsta domstolen uttalade i rättsfallet NJA 2001 s. 563 om att en person som avlägger bouppteckningsed kan ha rätt att vägra yttra sig om vissa omständigheter under ed.

Hovrätten konstaterade att TG under konkursen och vid edgångssammanträdet förtigit en betydande tillgång. Han har alltså brutit mot de centrala bestämmelserna i 6 kap. konkurslagen om gäldenärens skyldighet att lämna korrekta uppgifter om sina tillgångar. När detta skedde var TG inte misstänkt för något brott som hade samband med den tillgång som förtegs. Han har inte heller senare, förutom i detta mål, åtalats eller delgetts någon sådan misstanke. Det nu aktuella åtalet gäller just det faktum att TG förtigit tillgången. Det är alltså inte fråga om att uppgifter som han lämnade under straffansvar används som bevis mot honom i en senare rättegång.³

TG gjorde inte under konkursen gällande att han i något hänseende skulle ha rätt att vägra yttra sig om konkursbouppteckningens riktighet. Utifrån de uppgifter om banktillgodohavandet som kommit fram i detta mål framstår det också för hovrätten som oklart om han faktiskt riskerade att avslöja något brott som skulle kunna leda till ett straffrättsligt förfarande om brott mot svensk skattelagstiftning. Under alla förhållanden var omständigheterna med hänsyn till vad som har anförts inte sådana att TG hade skäligen ursäkt att lämna oriktiga uppgifter. TG är alltså inte befriad från ansvar, utan ska dömas för den gärning som angetts i åtalet.

² Se NJA 2001 s. 563 och NJA 2005 s. 407.

³ Jfr Europadomstolens avgörande *Allen v. the United Kingdom*, [dec.] no. 76574/01, ECHR 2002-VIII.

Sammanfattningsvis konstaterade hovrätten att det genom den utredning som åklagaren har lagt fram är bevisat att behållningen på bankkontot tillhörde TG samt att han undanhöll och förtegg denna tillgång under konkursen. Därmed är det också bevisat att han vid edgångssammanträdet beedigade felaktig uppgift i enlighet med åtalet. Brottet är, enligt hovrätten att bedöma som grovt redan med hänsyn till den förtigna tillgångens storlek. Dessutom har TG beedigat oriktig uppgift. TG dömdes för grovt försvärande av konkurs genom mened.⁴

När det gällde näringsförbudet konstaterade hovrätten att detta hade överträtts och att den sammanlagda påföljden stannade vid 8 månaders fängelse.

Marie Karlsson-Tuula

⁴ Se Berggren m.fl., Brottsbalken m.m., kommentarerna till 11 kap. 1 § tredje stycket och 11 kap. 2 § fjärde stycket, Zeteo juli 2017, och Jareborg, Friberg, Brotten mot person och förmögenhetsbrotten, s. 288 och 290.